

Dr Franz-Josef Hutter

BUDUĆNOST LJUDSKIH PRAVA

“No rights – Menschenrechte als Fundament einer funktionierenden Weltordnung, Aufbau Taschenbuch Verlag GmbH, Berlin 2003, str. 262-279

Spektar prognoza o političkom obliku 21. veka kreće se od optimističkih vizija kao o “veku ljudskih prava” do upozorenja od “autoritarnog veka” ili čak “globalnoj borbi svih protiv svijeta”. Zaista se za svaku od ovih vizija budućnosti mogu pružiti brojni dokazi iz kojih proizilazi jedno kao vrlo verovatno.

Sa pozadinom centralnih teza ove knjige, na kraju treba pitati o perspektivama za budućnost ljudskih prava. Pri tome treba razmatrati posebno uslove za bolju realizaciju ljudskih prava na našoj, Zemaljskoj kugli.

Predmet političke ideje univerzalno važećih, nedeljivih i međusobno povezanih ljudskih prava su *slobodarska prava pojedinca u zajedničkom društvenom životu ljudi*, pri čemu se sloboda podrazumeva u smislu obuhvatne autonomije pojedinca i obuhvata kako postupke tako i šanse. Uzimanjem u obzir Džona Loka i Džona Stjuarta Mila mora se konstatovati da “obrazloženje nije toliko potrebno za garantovanje slobode, nego više za njeno ograničenje”. Pri tome je pomoći od fikcija jednog prvobitno zatvorenog društvenog ugovora koji se obnavlja uvek uz saglasnost svih. Teorija društvenog ugovora označava pokušaj da se odrede *logički uslovi* države, a ne njeni istorijski. “Dakle, radi se o tome da ljudi (oduvek) mogu samo da žive u društvu, ali da društvo poseduje određene uslove koji se, ako se želi, mogu shvatiti kao ugovor”. Srž ovog društvenog ugovora su garantovanje individualnih slobodnih prava, kao i utvrđivanje restriktivnih okvirnih uslova za neophodno vladanje u društvu: “Društveni ugovor sadrži norme društvenog uređenja koje u datom periodu garantuju najveću meru slobode”. Za sve članove društva. U jednom svetu koji se sve više globalizuje, u sve većoj meri su potrebne takve koncepcije za celu Zemaljsku kuglu – ne baš centralna koncepcija, ali ipak različite koncepcije sa zajedničkom srži koju obrazuju univerzalna ljudska prava. Naravno, ta sloboda, pošto predstavlja predmet društvenog ugovora, ne može se nikad zamisliti kao *apsolutna* i neograničena sloboda pojedinca, nego samo u društvenom kontekstu, dakle, uvek uzimanjem u obzir iste slobode bližnjih. U praksi, pri konkurentskim zahtevima za slobodu pojedinaca, to znači da se mora izvršiti brižljivo odmeravanje pravnih dobara. Osim toga, ova sloboda isključuje primenu (fizičke i psihičke) sile – naravno osim odbrane u nuždi i pomoći u nuždi.

Oblik organizacije političkog društva na određenoj teritoriji utvrđen je od strane države koja u toj oblasti jedina poseduje monopol legitimne i ograničene primene fizičke sile. Ta ugovorno dogovorena država otelotvoruje “znatno organizovanu negu

osnovnih prava, ona je dobro uređeno i svrsishodno sudelovanje institucija legislativne, jurisdikcije i egzekutive". Učestvovanje pojedinaca kod sastava odgovarajućih državnih sila predstavlja jednu od njenih centralnih slobodarskih prava. U suštini se najpre radi o tome da se uglavnom isključi moguće samovlašće pojedinaca i da se umesto toga utvrdi vladavina prava. Time su naznačeni suštinski *postupci* za obezbeđenje individualne slobode. Demokratija, vladavina celog naroda, na osnovu tih razmišljanja predstavlja oblik vladavine koji nudi najbolje uslove za nesmetano uživanje ljudskih prava – mada ih ne garantuje sama po sebi.

Država, kao zbir organa vladavine na određenoj teritoriji koji je opremljen društvenim monopolom sile, pojavljuje se kao glavni zaštitnik i garant kao i potencijalni kršilac ljudskih prava. Okolnost da drugi organi društva u sve većoj meri mogu da deluju ograničavajuće ili kršiteljski na važenje ljudskih prava, obavezuje državne organe na jaču zaštitu ljudskih prava. To posebno mora da važi za često zapostavljena privredna, društvena i kulturna prava. Mada su ista do sada dobila manje jasnu konturu u međunarodnom sklopu ugovora nego građansko-politička prava, to nikako ne dopušta da se shvataju samo kao ciljne odredbe države. I kod njih se radi u suštini o potraživanjima slobode; ona su, dakle, istovremeno "liberalna prava", ili uopšte nisu prava". Time se dodiruje obezbeđenje šansi za individualnu slobodu. Tek oba ova aspekta zajedno, šanse i postupci, dozvoljavaju da se govori o slobodi u smislu ideje ljudskih prava. Prema tome, društveni ugovor bazira na priznavanju i garantovanju građanskih i političkih, privrednih, socijalnih i kulturnih ljudskih prava. Drugačije rečeno, on je njihov konstitucionalni izraz. U njemu ljudska prava funkcionišu kao "viši princip" koji važi "nezavisno od društvene pozicije pojedinca ili čak od političkih institucija".

Ljudska prava mogu da zahtevaju univerzalno važenje. Fundamentalna iskustva sa nepravdom su navela ljude i još uvek ih navode svuda u svetu da brane svoja neprikosnovena prava protiv samovlašća i da zahtevaju njihovo garantovanje. To se ne odnosi samo na *habeas corpus* prava, nego isto tako i na društvena ljudska prava. U posebnoj meri to važi za ljudska prava žena koja takođe često i sve više doživljavaju kulturno-imanentna obrazloženja. Religije, kulture i pogledi na svet ove Zemaljske kugle svaki za sebe nude niz tački nadovezivanja, uz čiju pomoć se ideja ljudskih prava može konkretno lokalno "prevesti", transformisati u društvo i tamo utvrditi. To mora biti smisao i svrha svakog ozbiljno vođenog dijaloga o ljudskim pravima. Tvrdnja da postoje kulture i tradicionalne osobenosti u principu nije, kao što je pokazano, u suprotnosti s tim poduhvatom. Svuda postoje interpretacije tradicije koje dokazuju da je ista kompatibilna sa ljudskim pravima. Isto tako postoje tumačenja koja naglašavaju njihovu nekompatibilnost. Glavne linije konflikta nisu između ideje ljudskih prava i konkretnih regionalnih tradicija, nego se u okviru tih društava, prilikom interpretacije njihove tradicije, prikazuju u svetlu prijateljskom ili neprijateljskom prema ljudskim pravima – takoreći između onih koji žele modernizaciju i tradicionalista (str. 262-264).

15. decembra 2001. je Evropski savet usvojio *Lekensku deklaraciju* pod nazivom "Budućnost Evropske unije" i angažovao skupštinu koja će prema stanju stvari izraditi Ustav Evropske unije, iako to izričito ne stoji u deklaraciji i na kraju ne mora obavezno da se nazove "Ustavom". Predsednik skupštine, bivši predsednik Francuske i dugogodišnji delegat Evropskog parlamenta, Valeri Žiskar Desten, je bez okolišenja govorio o tome da članovi skupštine "na kraju svog mandata moraju da predoče bu-

dući ustav Evrope – ili ugovor o ustavu”. Pozicija Savezne vlade je da treba da usle-di “preuzimanje Evropske povelje o osnovnim pravima u evropske ugovore”. Na le-to 2002. godine sve ukazuje na to da će se protiv te povelje zaista moći podneti tužba. Kvalitet faktičkog pravnog karaktera, koji će Povelja o osnovnim pravima Evropske unije pripremiti narednih godina, znatno će uticati na buduću realizaciju ljudskih pra-va, ne samo u Evropi nego i na celoj Zemaljskoj kugli.

Politička stvarnost se, dakle, mora približiti postuliranim zahtevima ljudskih prava. Mada su sve države članice Evropske unije i potpisnice Evropske konvencije o ljudskim pravima i njenih dodatnih protokola, ipak su se pomoću pravnih dovrtlji-vosti uspešno branile od nastojanja da izvrše kolektivno pristupanje Evropske unije Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Umesto toga, Unija garantuje, najpre prav-no neobavezujuće, svim svojim građanima ljudska prava na osnovu Povelje o ljud-skim pravima – zadatak je kritičke javnosti da se bori protiv tih garancija može pod-neti tužba. I dalje ostaje aktuelan zahtev za kolektivnim pristupanjem Evropske unije Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, kao i Evropskoj društvenoj povelji.

Na kraju će budućnost ljudskih prava u suštini izgledati onako kako to žele lju-di. U vezi s tim može biti od pomoći podsećanje na suštinu tih prava: “Ljudska prava su postigla globalan značaj ne zato što služe interesima moćnika, nego u prvom redu zbog toga što su pomagala interesima bespomoćnih”. To znači da su ljudi morali da se bore za ljudska prava i da to još uvek moraju, kao što se stalno naglašava u ovoj knjizi. To se ni u budućnosti neće promeniti, kao što je naglasio Albert Ajnštajn: “Isto-rija je dobrim delom ispunjena borbom za ljudska prava, to je jedna večita borba u ko-joj ne može biti definitivne pobede i čije bi slabljenje značilo propast zajednice” (str. 278-279).

Priredio: dr Branko Pavlica